

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv,
www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā 2015-63-18D
Rīgā

2017. gada 16. oktobrī

Nr. 6-6/36

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai
pasts@varam.gov.lv

Ekonomikas ministrijai
em@em.gov.lv

Zināšanai: Veselības inspekcijai
vi@vi.gov.lv

Par pamatpakalpojumu atslēgšanu mājoklī

Tiesībsarga birojā ir izskatīta pārbaudes lieta, kas ierosināta pēc tiesībsarga iniciatīvas, pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 13.panta 6.punktu.

Tiesībsargs, reaģējot gan uz 2015.gada septembrī plašsaziņas līdzekļos izskanējušo informāciju¹ par kādas mājas dzīvokļu īpašnieku kooperatīvās sabiedrības (turpmāk – Dzīks) plānotajām radikālajām parādu piedziņas metodēm - nobloķēt parādniekiem pilnīgi vai daļēji iespēju lietot kanalizāciju, lai piespiestu parādniekus norēķināties par saņemtajiem pakalpojumiem, gan citu personu sniegto informāciju šādās situācijās, ierosināja pārbaudes lietu. Tās ietvaros viedokli par Dzīks rīcības tiesiskumu sniedza Ekonomikas ministrija, kā arī Latvijas Namu pārvaldītāju un apsaimniekotāju asociācija. Savukārt Latvijas Nekustamā īpašuma pārvaldnieku asociācija arī uz atkārtotu tiesībsarga aicinājumu neatsaucās.

[1] Konkrētās situācijas izvērtējums

[1.1.] Ekonomikas ministrija, kā vadošā valsts pārvaldes iestāde mājokļu politikas jomā norādīja, ka atbilstoši Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 6.panta otrās daļas 1.punkta “b” apakšpunktam, ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu nodrošināšana, slēdzot attiecīgu līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par ūdensapgādes un kanalizācijas

¹ <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/576648-cinoties-ar-paradniekiem-namu-apsaimniekotajs-gatavs-bloket-kanalizācijas-izvadus>

pakalpojumu nodrošināšanu, ir viena no obligātajām pārvaldīšanas darbībām. Tātad, ievērojot Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma 5.panta pirmajā daļā noteikto, līguma slēgšanas pienākums gulstas uz dzīvokļu īpašniekiem, kas ir līgumslēdzēja puse slēdzot līgumus par dzīvojamai mājai nepieciešamo pakalpojumu sniegšanu². No šāda līguma izrietošas saistības paredz ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojuma kā sabiedriskā pakalpojuma sniegšanu līdz piederības robežai.

Ekonomikas ministrija pievienojās tiesībsarga jau sākotnēji paustajam viedoklim par Dzīks plānoto rīcību, jo uz šo gadījumu Ministru kabineta 03.07.2001. noteikumi Nr.298 "Kārtība, kādā pārtraucama sabiedrisko pakalpojumu sniegšana"³ (turpmāk - MK noteikumi Nr.298) nav attiecināmi. Vienlaikus, ministrijas ieskatā, jāņem vērā Dzīvokļa īpašuma likuma 9.pantā paredzētās katra dzīvokļa īpašnieka pilnīgas varas tiesības uz dzīvokļa īpašumu, tai skaitā lietot kopīpašumā esošo daļu, kas ietver arī dzīvojamo māju apkalpojošo inženierkomunikāciju sistēmu lietošanu, ciktāl lietošanas ierobežojumus nenosaka šajā likumā noteiktajā kārtībā pieņemtie dzīvokļu īpašnieku kopības lēmumi. Tādēļ, lai šāda pārvaldnieka (Dzīks) rīcība varētu tikt atzīta par tiesisku, ir nepieciešams, lai par šāda tiesību aizsardzības līdzekļa izmantošanu, kas ietver arī kopīpašumā esošās daļas lietošanas kārtības noteikšanu dzīvokļu īpašnieku starpā, ievērojot Dzīvokļa īpašuma likuma 17.panta piektajā daļā noteikto, nobalso visi dzīvokļu īpašnieki.

[1.2.] Savukārt Latvijas Namu pārvaldītāju un apsaimniekotāju asociācija (turpmāk – LNPA) norādīja, ka pamatpakalpojumu nodrošināšanai ir jābūt nepārtrauktai, taču to var nodrošināt tikai ar apmaksas garantēšanu, kas dzīvokļu īpašniekiem ir jānodrošina pilnā apmērā. Vienlaikus LNPA konkrētā pārvaldnieka rīcību parādu piedziņai vērtēja kā pārāk radikālu un, līdzīgi kā tiesībsargs, norādīja, ka mājas pārvaldnieks nav uzskatāms par sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju MK noteikumu Nr.298 izpratnē.

[1.3.] Tiesībsarga ieskatā, šādos gadījumos būtu jāreaģē arī Veselības inspekcijai (turpmāk – Inspekcija), jo ir skaidrs, ka kanalizācijas saturs tiks novirzīts citur, vistīcamāk, apkārtējā vidē. Šāda rīcība var radīt dažādu slimību, t.sk., infekciju izplatīšanos, radot iespējamu personu veselības apdraudējumu un vides piesārņojuma risku.

Tiesībsargs jau iepriekš iespējamu vides piesārņojuma dēļ, kad kanalizācijas saturs noplūst mājas pagraba telpās un pēc tam apkārtējā vidē, ir vērsies Veselības inspekcijā, taču tā ir noraidījusi nepieciešamību iejaukties. Proti, Inspekcija akcentē, ka tā darbojas, pamatojoties uz Ministru kabineta 05.02.2008. Noteikumiem Nr.76 „Veselības inspekcijas nolikums” (turpmāk – Nolikums). Inspekcijas nolikuma 3.4.apakšpunkts nosaka Inspekcijas funkciju atbilstoši kompetencei uzraudzīt un kontrolēt normatīvo aktu ievērošanu epidemioloģiskās drošības un vides veselības jomā. Saskaņā ar Epidemioloģiskās drošības likuma (turpmāk – Likums) 6.panta otrajā daļā noteikto kompetenci epidemioloģiskās drošības jomā, Inspekcija kontrolē normatīvajos aktos noteikto profilakses un pretepidēmijas prasību izpildi, savukārt Likuma 6.panta trešās daļas 3.punktā noteikts, ka Inspekcija ir tiesīga pieņemt lēmumus par epidemioloģiskās kontroles objekta darbības apturēšanu. Atbilstoši Likuma 1.panta 36.punktam, epidemioloģiskās kontroles objekts ir telpa, ēka, tās daļa, būve, inženierkomunikācijas, kā arī iekārtas un iekārtu sistēmas, kuras ir pakļautas

² sk. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta spriedumu lietā Nr.SKA 706/2013

³ VI nodaļa attiecināma uz sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas pārtraukšanu ūdensapgādes un kanalizācijas nozarē bija spēkā līdz 24.03.2016.

epidemioloģisko drošību regulējošu normatīvo aktu prasībām. Tādējādi Inspekcija atbilstoši epidemioloģisko drošību regulējošo normatīvo aktu prasībām kontrolē higiēnas un pretepidēmiskā režīma prasību izpildi publiskās sfēras objektos (komersants, biedrība, nodibinājums, iestāde (arī izglītības iestāde), atvasināta publiska persona, pašnodarbinātais vai uzņēmums, kura darbības veids ir pakalpojumu sniegšana patērētājiem un kura darbības dēļ vai izmantojamo iekārtu darbības dēļ var plaši izplatīties infekcijas slimības, ja tiek pieļauta infekcijas slimību perēkļa rašanās).

Arī Nolikuma 5.10. apakšpunktā noteiktais, ka Inspekcijai ir tiesības likumā paredzētajos gadījumos uzdot juridiskām un fiziskām personām pārtraukt iedzīvotāju un patērētāju interesēm, veselībai un dzīvībai kaitīgas darbības vai bezdarbību, neesot attiecināms uz dzīvojamām ēkām un to pamatpakalpojumu sniegšanu.

[1.4.] Ņemot vērā minēto, secināms, ka Dzīks plānotā rīcība, nobloķējot kanalizāciju parādnieku dzīvokļu īpašumiem, būtu prettiesiska, jo Dzīks pārkāptu savu pilnvaru robežas. Lai gan MK noteikumu Nr.298 VI nodaļā (spēkā līdz 24.03.2016.) noteikta precīza kārtība sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas pārtraukšanai ūdensapgādes un kanalizācijas nozarē, un to 30.punktā paredzēts, ka pilnīga ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu sniegšanas pārtraukšana vai ierobežošana pieļaujama vienīgi gadījumos, ja netiek traucēta šo pakalpojumu sniegšana citiem lietotājiem, kuri pilda līguma noteikumus, jāņem vērā, ka šādas tiesības ir paredzētas tikai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem, bet mājas pārvaldnieks (šajā gadījumā Dzīks) nav uzskatāms par sabiedriskā pakalpojuma sniedzēju minēto MK noteikumu izpratnē. Nav pieļaujams, ka par šādas rīcības mērķi tiek pozicionēta parādu piedziņa, bet atsauces uz ilgajiem tiesvedības procesiem nevar būt arguments šādas metodes izmantošanai.

Turklāt kanalizācijas satura noplūde apkārtējā vidē var radīt iespējamu personu veselības apdraudējumu un vides piesārņojuma risku.

[2] Normatīvais regulējums Latvijā

[2.1.] Ņemot vērā, ka pārbaudes lietā atspoguļotā situācija ir aktuāla gandrīz katru gadu, proti, tiek saņemti signāli no personām, kuras norāda uz pamatpakalpojuma atslēgšanu vai neuzsākšanu, piemēram, apkuri gada aukstajos mēnešos, jautājuma izpēte pārbaudes lietas ietvaros tika paplašināta uz pieļaujamību/nepieļaujamību personas mājoklī atslēgt vai samazināt piegādes apjomus tādiem pakalpojumiem kā apkure, ūdensapgāde un kanalizācija, kā arī atkritumu izvešana.

Pamatpakalpojumi ir nesaraujami saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, tāpēc būtiski ir izvērtēt, vai spēkā esošais normatīvais regulējums attiecībā uz pieļaujamību atslēgt vai samazināt sniegtā sabiedriskā pakalpojuma apjomu, nesamērīgi neierobežo personas (paša parādnieka un tā kaimiņu) pamattiesības.

Visbiežāk no iedzīvotājiem tiek saņemtas sūdzības par siltuma atslēgšanu ziemas laikā vai apkures sezonas neuzsākšanu, kā arī par ūdens un kanalizācijas pārtraukšanu. Būtiski šādās situācijās pievērst uzmanību sociāli mazāk aizsargātajām personu grupām – bērniem, veciem ļaudīm un personām ar invaliditāti. Ja Latvija sevi ir pozicionējusi, kā sociāli atbildīgu valsti, tad šādās situācijās ir jādomā perspektīvā, proti, neesot siltumapgādei gada aukstajos mēnešos, ne tikai mazaizsargātās personu grupas, bet arī pārējie māju iedzīvotāji ir pakļauti veselības problēmu saasinājumam, kas secīgi prasa ārstēšanos un papildus finanšu līdzekļu novirzīšanu veselības uzlabošanai, tāpat mājas atslēgšana no siltumapgādes pasliktina tās tehnisko stāvokli.

Arī starptautiskie normatīvie akti noteic pakalpojumu, materiālu un infrastruktūras pieejamību, proti, ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām Vispārējā komentārā Nr.4⁴ noteikts tiesību uz mājokli minimālais standarts, kur, cita starpā, norādīts arī, kas tas ietver stabilu pieeju dabas un kopējiem resursiem, ūdensapgādes sistēmām, pieeju enerģijai ēdiena pagatavošanai, apkurei, apgaismojumam, sanitārajām, higiēnas, pārtikas produktu glabāšanas un atkritumu izvešanas sistēmām.

Tādējādi nacionālajā normatīvajā regulējumā ir jābūt paredzētiem šo pakalpojumu izmantošanas un lietošanas priekšnosacījumiem, lai izslēgtu personu pamattiesību ierobežojumu.

[2.2.] Lai gan komunālie pakalpojumi tiek nodrošināti arī privātmājās, kur to atslēgšana ir tehniski vieglāk īstenojama, jāatzīst, ka problēmsituācijas rodas tieši daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās, kur dzīvojamās mājas īpašnieks ir arī dzīvokļa īpašuma īpašnieks. Šādās situācijās ir jāņem vērā to lietotāju aizskartās intereses, kuri par pakalpojumiem norēķinās noteiktajos termiņos un pilnā apmērā. Tāpat sarežģījumi rodas tajās daudzdzīvokļu mājās (un tādas ir lielākā daļa), kurās pārtraukt pakalpojumu konkrētam dzīvokļa īpašumam tehniski nav iespējams.

[2.3.] Dzīvokļu īpašniekiem ir jāņem vērā, ka dzīvoklī saņemtie pakalpojumi ir par maksu un atbilstoši Dzīvokļa īpašuma likuma 10.pantam – dzīvokļa īpašnieka pienākums ir norēķināties par saņemtajiem pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu (piemēram, apkure, aukstais ūdens, kanalizācija, sadzīves atkritumu izvešana).

Ar 22.03.2016. MK noteikumiem Nr.165 “Grozījumi Ministru kabineta 2001.gada 3.jūlija noteikumos Nr.298 “Kārtība, kādā pārtraucama sabiedrisko pakalpojumu sniegšana”” noteikumu VI nodaļa tika svītrotā, un prasības attiecībā uz sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu pārtraukšanas kārtību (tos precizējot) iestrādātas 22.03.2016. MK noteikumos Nr.174 “Noteikumi par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un lietošanu” (turpmāk – MK noteikumi Nr.174). Minētais tika darīts, lai nodrošinātu ūdenssaimniecības nozari regulējošu tiesību normu iekļaušanu vienotā tiesību aktā⁵, kas arī nodrošinātu pilnvērtīgu Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma (turpmāk – Likums) darbību, kas spēkā stājās 01.01.2016. Saskaņā ar Likumu sabiedriskie ūdenssaimniecības pakalpojumi ir pakalpojumi ūdens ieguvē, uzkrāšanā un sagatavošanā lietošanai līdz padevei centralizētajā ūdensvada tīklā, pakalpojumi ūdens piegādē no padeves vietas centralizētajā ūdensvada tīklā līdz piederības robežai, kā arī notekūdeņu savākšanā centralizētajās kanalizācijas sistēmās no piederības robežas un novadīšanā līdz notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, notekūdeņu attīrīšanā un novadīšanā vidē, tai skaitā virszemes ūdensobjektos, izņemot notekūdeņu savākšanu lietus kanalizācijas sistēmās.

Iepriekš spēkā esošā MK noteikumu Nr.298 redakcija⁶ un šobrīd spēkā esošie MK noteikumi Nr.174 regulē sabiedriskā pakalpojuma piegādes pārtraukšanu un atjaunošanu, kura sniegšana tiek nodrošināta līdz piederības robežai. Tādējādi šie noteikumi paredz

⁴ Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 4, The right to adequate housing (Sixth session, 1991), <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/epcomm4.htm>

⁵ Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija) par Ministru kabineta noteikumu projektu “Noteikumi par sabiedrisko ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu un lietošanu” 2.daļas ceturta punkta 2.apakšpunkts.

⁶ Attiecībā uz ūdens un kanalizācijas pakalpojumu sniegšanu.

sabiedrisko pakalpojumu sniedzēja tiesības pārtraukt sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu, bet neregulē dzīvokļu īpašnieku kā no ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojuma līguma izrietošo saistību kopdalībnieku savstarpējās tiesības un pienākumus.

[2.4.] Šobrīd *ūdenssaimniecības pakalpojumu pārtraukšanas un atjaunošanas kārtība ir noteikta MK noteikumu Nr.174 3.sadaļā, proti, no 10. līdz 17.punktam, un t.i.:*

“10. Pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs pārtraukt sniegt ūdenssaimniecības pakalpojumus (par to rakstiski brīdinot pakalpojuma lietotāju 30 dienas iepriekš) šādos gadījumos:

10.1. nekustamā īpašuma īpašnieks vai valdītājs lieto ūdenssaimniecības pakalpojumus bez pakalpojuma līguma noslēgšanas vai turpina tos lietot pēc pakalpojuma līguma izbeigšanas;

10.2. pakalpojuma lietotājs neveic maksājumus par sniegtajiem ūdenssaimniecības pakalpojumiem pakalpojuma līgumā noteiktajā kārtībā vai citus ar ūdenssaimniecības pakalpojumiem saistītos pakalpojuma sniedzēja aprēķinātos maksājumus, tai skaitā nemaksā aprēķināto kompensāciju par ūdenssaimniecības pakalpojumu lietošanas noteikumu pārkāpšanu;

10.3. ir apturēta pakalpojuma lietotāja saimnieciskā darbība, pasludināts maksātnespējas process, uzsākta bankrota procedūra vai likvidācijas process.

11. Par šo noteikumu 10. punktā minēto pakalpojumu pārtraukšanu pakalpojuma lietotājs atkārtoti tiek rakstiski brīdināts trīs darbdienu pirms ūdenssaimniecības pakalpojuma pārtraukšanas. Pirms atkārtotā brīdinājuma nosūtīšanas šo noteikumu 10.2. apakšpunktā minētajā gadījumā pakalpojuma sniedzējs veic aprēķinātā maksājuma pārbaudi, ja pakalpojuma lietotājs ir iesniedzis rakstisku iebildumu pret veiktajiem aprēķiniem.

12. Pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs pārtraukt sniegt ūdenssaimniecības pakalpojumus (par to rakstiski brīdinot pakalpojuma lietotāju 10 dienas iepriekš) šādos gadījumos:

12.1. pakalpojuma lietotājs ar savu darbību vai bezdarbību traucē vai kavē pakalpojuma sniedzēja darbiniekam piekļūt komercuzskaites mēraparāta mezglam, ugunsdzēsības noslēgarmatūrai, hidranta vai kanalizācijas sistēmas skatakai, kā arī neievēro Ūdenssaimniecības pakalpojumu likumā pakalpojuma sniedzējam noteiktās tiesības piekļūt centralizētajai ūdensapgādes vai kanalizācijas sistēmai, lai novērstu avāriju vai likvidētu tās sekas;

12.2. pakalpojuma lietotājs ilgāk par trim mēnešiem nesniedz ūdenssaimniecības pakalpojuma apjoma uzskaiti nepieciešamās ziņas pakalpojuma līgumā noteiktajā kārtībā;

12.3. pakalpojuma lietotājs pakalpojuma sniedzēja noteiktajā termiņā nav nodrošinājis komercuzskaites mēraparāta mezgla vai ugunsdzēsības noslēgarmatūras sakārtošanu, lai pakalpojuma sniedzējs varētu nodrošināt komercuzskaites mēraparāta uzstādīšanu, nomaiņu vai komercuzskaites mēraparāta mezgla, ugunsdzēsības noslēgarmatūras vai hidranta noplombēšanu.

13. Pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs pārtraukt ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu bez iepriekšēja brīdinājuma Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma 9. panta otrās daļas 2. punktā minētajos gadījumos, kā arī citos gadījumos, ja:

13.1. pakalpojuma lietotājs nav nodrošinājis komercuzskaites mēraparāta saglabāšanu, to patvaļīgi regulējis, noņēmis plombu no komercuzskaites mēraparāta mezgla, ugunsdzēsības noslēgarmatūras vai hidranta;

13.2. pakalpojuma lietotājs neievēro pakalpojuma līgumā noteikto ūdens lietošanas un notekūdeņu novadīšanas kārtību, tai skaitā prasības notekūdeņu sastāvam un piesārņojošo vielu koncentrācijai, kas var izraisīt vai izraisa avāriju centralizētajā kanalizācijas sistēmā vai notekūdeņu attīrīšanas iekārtas darbības traucējumus;

13.3. nekustamā īpašuma īpašnieks vai valdītājs ir ierīkojis patvaļīgu pieslēgumu pie centralizētās ūdensapgādes vai centralizētās kanalizācijas sistēmas;

13.4. pakalpojuma lietotājs pakalpojuma sniedzēja noteiktajā laikposmā nav novērsis bojājumus tā īpašumā vai valdījumā esošajā ūdenssaimniecības sistēmā un tie ietekmē centralizēto ūdensapgādes vai kanalizācijas sistēmu vai nodara kaitējumu citiem pakalpojuma lietotājiem.

14. Pilnīga ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas pārtraukšana pieļaujama vienīgi gadījumos, ja netiek traucēta šo pakalpojumu sniegšana pakalpojuma lietotājiem, kuri lieto ūdenssaimniecības pakalpojumus uz cita pakalpojuma līguma pamata un pilda šā pakalpojuma līguma noteikumus.

15. Ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanu atjauno triju darbdienu laikā pēc pārkāpumu novēršanas, saistību nokārtošanas, kā arī tad, ja panākta vienošanās ar pakalpojuma sniedzēju par kārtību, kādā saistības tiks pilnīgi nokārtotas, ievērojot, ka pakalpojuma lietotājs sedz visus izdevumus, kas saistīti ar šo noteikumu 10., 12. un 13. punktā minēto ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas pārtraukšanu un atjaunošanu.

16. Ja ir publicēta oficiāla informācija par pakalpojuma lietotāja saimnieciskās darbības apturēšanu, maksātnespējas procesa, bankrota procedūras vai likvidācijas procesa sākšanu, pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs pieprasīt pakalpojuma lietotājam iemaksāt avansa maksājumu triju mēnešu vidējā maksājuma apmērā kā drošības naudu viņa saistību izpildei.

17. Ja ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšana atsevišķiem pakalpojumu lietotājiem ir pārtraukta Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma 9. panta otrās daļas 2.punktā minētajos gadījumos⁷, pakalpojuma sniedzējs nodrošina pakalpojuma lietotājam iespēju saņemt vismaz 25 litrus ūdens uz vienu iedzīvotāju diennaktī.”

[2.4.1.] Izvērtējot spēkā esošo MK noteikumu Nr.174 redakciju ar iepriekšējo, jāsecina, ka iepriekšējā MK noteikumu Nr.298 redakcija bija pakalpojumu lietotājiem labvēlīgāka, jo, ja lietotājs — fiziskā persona — nemaksāja par dzīvojamās telpās saņemtajiem pakalpojumiem, pakalpojuma sniedzējs varēja samazināt sniegtā pakalpojuma apjomu līdz Pasaules veselības organizācijas noteiktajām minimālajām sanitārajām normām — 25 litriem ūdens uz vienu personu diennaktī⁸, par to sastādot attiecīgu aktu. Tomēr šobrīd MK noteikumi Nr.174 paredz, ka pakalpojuma sniedzējs nodrošina pakalpojuma lietotājam iespēju saņemt vismaz 25 litrus ūdens uz vienu iedzīvotāju diennaktī, ja ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšana atsevišķiem pakalpojumu lietotājiem ir pārtraukta Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma 9.panta otrās daļas 2.punktā minētajos gadījumos, t.i., ja ir pārtraukta elektroenerģijas piegāde ūdenssaimniecības būvēm vai no centralizētās ūdensapgādes sistēmas ir palielināta ūdens piegāde ugunsgrēka vietai, kā arī dabas katastrofu vai avāriju laikā.

⁷ Ūdenssaimniecības pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs bez iepriekšēja brīdinājuma uz laiku samazināt vai pārtraukt ūdens piegādi un notekūdeņu novadīšanu atsevišķiem pakalpojumu lietotājiem, ja ir pārtraukta elektroenerģijas piegāde ūdenssaimniecības būvēm vai no centralizētās ūdensapgādes sistēmas ir palielināta ūdens piegāde ugunsgrēka vietai, kā arī dabas katastrofu vai avāriju laikā.

⁸Pasaules Veselības organizācija ir noteikusi minimālo aukstā ūdens normu, kas iedzīvotājiem ir obligāti jānodrošina, lai ievērotu sanitārās normas.

Tātad, ja pakalpojuma lietotājs pārkāpj līguma nosacījumus un nemaksā par saņemto pakalpojumu, iepriekš paredzētie 25 litri uz personu diennaktī netiek nodrošināti.

[2.4.2.] Ar šādu normatīvā akta redakciju likumdevējs acīmredzami ir paredzējis palielināt pakalpojumu lietotāju līguma noteikumu ievērošanas disciplīnu.

Skaidrojumu esošajā situācijā sniedza Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija norādot, ka MK noteikumu Nr.174 izstrādes laikā šis jautājums tika apspriests ar vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2014.gada 8.jūlija rīkojumu Nr.240 izveidotajā darba grupā, kuras sastāvā bija ministrijas, pašvaldību un ūdenssaimniecības uzņēmumu pārstāvji. Kā liecina pastāvošā prakse, daļa no ūdenssaimniecības (ūdensapgādes un kanalizācijas) pakalpojumu lietotājiem savlaicīgi nenorēķinās par saņemtajiem pakalpojumiem. Šādā gadījumā ūdenssaimniecības uzņēmumi ir spiesti radušos zaudējumus kompensēt, samazinot ieguldījumus ūdenssaimniecības infrastruktūras atjaunošanā un paplašināšanā, tādējādi mazinot iespēju uzlabot sniegto pakalpojumu kvalitāti un pieejamību godprātīgiem pakalpojumu lietotājiem. MK noteikumi Nr.174 paredz, ka par ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas pārtraukšanu maksājumu neveikšanas gadījumā pakalpojuma lietotājs vispirms tiek rakstiski brīdināts 30 dienas iepriekš un – atkārtoti trīs darbdienu pirms ūdenssaimniecības pakalpojuma pārtraukšanas. Tādējādi pakalpojumu lietotājam ir iespēja savlaicīgi nokārtot parādu vai – kā to praksē pieļauj vairums ūdenssaimniecības uzņēmumu – vienoties par parādu nomaksas grafiku.

[2.4.3.] Līdz šim gan tiesībsargs nav saņēmis iedzīvotāju sūdzības, ka 25 litri uz personu diennaktī netiktu nodrošināti jebkurā situācijā. Piemēram, Rīgas pašvaldības uzņēmums “Rīgas Ūdens” ir paredzējis sniegt maksas pakalpojumu, proti, parādniekam ir jāvēršas ar iesniegumu SIA “Rīgas Ūdens”, lūdzot piegādāt ūdeni. Pamatojoties uz saņemot iesniegumu, uzņēmums saskaņā ar cenrādi piegādā cisternu ar ūdeni (līdz 7 kubikmetriem).

[2.4.4.] Papildus tam iepriekšējā MK noteikumu redakcija paredzēja, ka pilnīga ūdensapgādes un kanalizācijas pakalpojumu sniegšanas pārtraukšana vai ierobežošana pieļaujama vienīgi gadījumos, ja netiek traucēta šo pakalpojumu sniegšana citiem lietotājiem, kuri pilda līguma noteikumus. Savukārt jaunā MK noteikumu redakcija ir papildināta, nosakot, ka pilnīga ūdenssaimniecības pakalpojumu sniegšanas pārtraukšana pieļaujama vienīgi gadījumos, ja netiek traucēta šo pakalpojumu sniegšana pakalpojuma lietotājiem, kuri lieto ūdenssaimniecības pakalpojumus uz cita pakalpojuma līguma pamata un pilda šā pakalpojuma līguma noteikumus. Tādējādi secināms, ka šāda MK noteikumu redakcija paredz lielākas garantijas pakalpojuma nodrošināšanā un nepārtraukšanā tiešo norēķinu gadījumos.

[2.5.] *Sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas pārtraukšana sadzīves atkritumu apsaimniekošanā ir noteikta MK noteikumu Nr.298 VII sadaļā, proti, no 33. līdz 37.punktam:*

“33. Sabiedriskos pakalpojumus sadzīves atkritumu apsaimniekošanā, izņemot sadzīves atkritumu pārstrādi, sniedz un lietotājs šos pakalpojumus izmanto saskaņā ar sabiedrisko pakalpojumu sniedzēja un lietotāja noslēgtu līgumu.

34. Ja lietotājs par saņemtajiem pakalpojumiem nemaksā līgumā noteiktajā termiņā, pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs pārtraukt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas

pakalpojumus, par to rakstiski brīdinot lietotāju 30 dienas iepriekš. Atkārtoti lietotājs tiek rakstiski brīdināts trīs darbdienu pirms pakalpojumu pārtraukšanas.

35. Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas pārtraukšana pieļaujama vienīgi gadījumos, ja netiek traucēta šo pakalpojumu sniegšana citiem lietotājiem, kuri pilda līguma noteikumus.

36. Sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanu atjauno līgumā noteiktajā laikposmā pēc tam, kad lietotājs ir nokārtojis savas saistības pret pakalpojumu sniedzēju.

37. Lietotājs sedz sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu pārtraukšanas un šo pakalpojumu sniegšanas atjaunošanas izdevumus.”

[2.5.1.] Attiecībā uz atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu, problēmsituācijas nav saskatāmas, jo pašvaldības ir aktīvas un savu teritoriju ietvaros ir noteikušas minimālo atkritumu izvešanas skaita nepieciešamību, to iekļaujot pašvaldību saistošajos noteikumos.

[2.6.] *Siltumenerģijas piegādes pārtraukšanas un ierobežošanas nosacījumi ir ietverti 21.10.2008. MK noteikumu Nr.876 “Siltumenerģijas piegādes un lietošanas noteikumi” VII sadaļā, proti, no 26.-28.punktam:*

“26. Piegādātājam ir tiesības, brīdinot trīs dienas iepriekš, pilnīgi vai daļēji pārtraukt siltumenerģijas piegādi lietotājam šādos gadījumos:

26.1. ja nav noslēgts līgums;

26.2. ja lietotājs neievēro līgumā noteikto patēriņa režīmu;

26.3. ja lietotājs neievēro pašvaldības enerģētiskās krīzes centra un piegādātāja noteiktos patēriņa ierobežojumus;

26.4. ja lietotājs noteiktajos termiņos neveic norēķinus atbilstoši līguma nosacījumiem;

26.5. ja lietotājs patvaļīgi pieslēdzis jaunas siltumapgādes sistēmas, kā arī pēc remonta pieslēdzis siltumapgādes sistēmas bez hidrauliskās pārbaudes un piegādātāja atļaujas;

26.6. ja lietotāja siltumtīklos vai siltumpunktos uzstādītie siltumenerģijas skaitītāji ir noņemti, sabojāti, tiek traucēta to normāla darbība vai noņemtas to plombas;

26.7. ja lietotāja siltumizmantošanas ietaises pievienotas siltumenerģijas skaitītāju priekšā;

26.8. ja lietotāja siltumtīklos un siltumapgādes sistēmās ir bojājumi, kas var izraisīt avārijas un nelaimes gadījumus vai traucē citu lietotāju siltumapgādi;

26.9. ja lietotājs neļauj piegādātāja pārstāvjiem pārbaudīt siltumapgādes sistēmu un siltumenerģijas skaitītāju darbību.

27. Par siltumenerģijas piegādes pārtraukšanu plānotas un līgumā paredzētas siltumapgādes sistēmas atvienošanas dēļ piegādātājs lietotāju brīdina rakstiski vismaz 10 dienas iepriekš. Ja piecu dienu laikā pēc brīdinājuma izteikšanas piegādātājam neizdodas siltumapgādes sistēmas atvienošanas laiku saskaņot ar lietotāju, piegādātājs nosaka šo laiku patstāvīgi un paziņo lietotājam. Par siltumapgādes sistēmas atvienošanas laiku lietotāju atkārtoti brīdina 24 stundas iepriekš.

28. Ja nekavējoties jānovērš avārija vai bojājumi piegādātāja siltumapgādes sistēmā, kas padara neiespējamu siltumenerģijas piegādi, piegādātājam ir tiesības atvienot lietotāja siltumapgādes sistēmu un atvienošanas iemeslu paziņot pēc tam.”

[2.6.1.] Attiecībā uz siltumapgādes pilnīgu pārtraukšanu MK noteikumos nav paredzēts, ka to var pārtraukt tikai tajos gadījumos, ja netiek traucēta šī pakalpojuma sniegšana citiem lietotājiem. Šāda atruna ir paredzēta ūdenssaimniecības pakalpojumu atslēgšanā un sadzīves atkritumu apsaimniekošanā attiecīgo MK noteikumu 14.punktā un 35.punktā. Tādējādi secināms, ka likumdevējs ir pieļāvis, ka vienu no visbūtiskākajiem pakalpojumiem mājoklī var atslēgt visai mājai kopumā, t.sk., arī tiem lietotājiem, kuri pilda līguma noteikumus.

[2.7.] Atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 4.¹ panta sestajai daļai līgumiem par ūdens, gāzes vai elektrības piegādi, izņemot gadījumus, kad ūdeni, gāzi vai elektrību piedāvā vai pārdod ierobežotā tilpumā vai noteiktā daudzumā, kā arī līgumiem par centralizētu siltumapgādi piemēro šā likuma noteikumus par pakalpojumiem, ciktāl sabiedrisko pakalpojumu vai patērētāju tiesību aizsardzību regulējošos normatīvajos aktos nav noteikts citādi.

Šis pakalpojuma tiesiskās attiecības balstās uz līgumiskiem pamatiem, un tajos ir paredzēts noteikts pakalpojuma sniedzēja un pakalpojuma saņēmēja tiesību un pienākumu apjoms, turklāt pakalpojumi tiek sniegti par atlīdzību. Šī brīža spēkā esošais regulējums pamatpakalpojumu pārtraukšanā izriet no līgumsaistību pienācīgas neizpildes vai ir neatļautas darbības sekas. Tādējādi no šīs prizmas raugoties, nav saskatāms personas pamattiesību aizskārums.

[2.8.] Vienlaikus, ņemot vērā sociālo realitāti Latvijā un dzīvojamā fonda būvniecības laiku, ir skaidrs, ka pamatpakalpojumu pārtraukšana var būt saistīta arī ar godprātīgo lietotāju interešu aizskārumu saistībā ar kaimiņu parādu problemātiku. Tiesībsargs ir uzklaušījis un arī saņēmis rakstveida sūdzības par pamatpakalpojumu pārtraukšanu kaimiņu parādu dēļ, jo lielākoties daudzdzīvokļu mājās tehniski nav iespējams pārtraukt pakalpojuma piegādi tikai parādniekam. Kā viens no risinājumiem bija pieņemtie grozījumi Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumā, kas paredz ieviest tiešos norēķinus. Diemžēl praksē šis norēķinu veids nav guvis dzīvokļu īpašnieku atbalstu, jo tas saistīts gan ar papildus izmaksām, gan arī pārejas procedūru organizēšanu – no viena norēķinu veida uz otru, par to attiecīgi lemjot dzīvokļu īpašnieku kopsapulcē.

Pēc būtības valstī ir izstrādāts tiesību aizsardzības mehānisms, tomēr diskutējams, cik tas ir efektīvs personas tiesību un interešu aizstāvībai. No neatļautas darbības, kas var izpausties arī kā līguma noteikumu par samaksu nepildīšana,⁹ cietusī puse var prasīt apmierinājumu. Aizskartā persona pret aizskārēju var pielietot tiesiskās aizsardzības līdzekļus.¹⁰ Šādā situācijā par aizskartajām personām būtu uzskatāmi pārējie dzīvokļu īpašnieki, savukārt par aizskārēju – dzīvokļa īpašnieks, kuram ir parāds par dzīvojamās mājas uzturēšanai nepieciešamajiem pakalpojumiem, jo parāda dēļ var tikt pārtraukta pakalpojuma piegāde dzīvojamai mājai kopumā. Tādēļ dzīvokļu īpašnieki, ja par to iepriekš ir panākta vienošanās, kā tiesību aizsardzības līdzekli var izmantot vienpusēju atkāpšanos no saistību izpildes (Civillikuma 1589.pants), kas dzīvojamā mājā var izpausties kā attiecīgā pakalpojuma saņemšanas liegšana (ja tas tehniski ir iespējams).

Vienlaikus jāņem vērā arī Dzīvokļa īpašuma likuma 9.pantā paredzētās katra dzīvokļa īpašnieka pilnīgas varas tiesības uz dzīvokļa īpašumu, tai skaitā lietot kopīpašumā esošo daļu, kas ietver arī dzīvojamo māju apkalpojošo inženierkomunikāciju sistēmu lietošanu, ciktāl lietošanas ierobežojumus nenosaka šajā likumā noteiktajā kārtībā pieņemtie dzīvokļu īpašnieku kopības lēmumi. Ja pamatpakalpojumu atslēgšanu

⁹ Torgāns K., Saistību tiesības I daļa. 172.lpp.

¹⁰ Torgāns K., Saistību tiesības I daļa. 199.lpp.

mājoklī veic mājas pārvaldnieks, tādējādi mēģinot rast risinājumu parādnieku problēmai, kas pēc būtības neatbilst tiesiskam parādu atgūšanas veidam, tad, lai šāda pārvaldnieka rīcība varētu tikt atzīta par tiesisku, ir nepieciešams, lai par šāda tiesību aizsardzības līdzekļa izmantošanu, kas ietver arī kopīpašumā esošās daļas lietošanas kārtības noteikšanu dzīvokļu īpašnieku starpā, ievērojot Dzīvokļa īpašuma likuma 17.panta piektajā daļā noteikto, nobalso visi dzīvokļu īpašnieki.

[3] Ārvalstu prakse pamatpakalpojumu atslēgšanā vai samazināšanā

Tiesībsargs nosūtīja informācijas pieprasījumus starptautiskajām sadarbības institūcijām, lai izzinātu ārvalstu praksi pamatpakalpojumu iespējamā atslēgšanā un iepazītos ar ārvalstu sniegtajiem komentāriem.

Jāatzīmē, ka informāciju sniedza tikai 14 valstis – Igaunija, Lietuva, Itālija, Katalonija, Bulgārija, Grieķija, Rumānija, Somija, Krievija, Montenegro, Īrija, Norvēģija, Austrija un Dānija.

Trīs no saņemtajām atbildēm nav attiecināmas un sākotnējo pieprasījumu (tas nav izprasts vai norādīts, ka attiecīgu valstu ombudi šos jautājumus neizskata, jo tie ir privāttiesiska rakstura), tādējādi tās netiek ņemtas vērā kopējās ārvalstu prakses situācijas apkopojumā.

Turpmākā atzinuma sadaļā tiks norādīta būtiskākā ārvalstu kolēģu sniegtā informācija par pamatpakalpojumu nodrošināšanu mājoklī.

[3.1.] Austrija

Austrijā mājoklī nepieciešamos pakalpojumus piegādā privāti uzņēmumi, pamatojoties uz savstarpēji slēgtiem līgumiem. Ja lietotājs par pakalpojumu nemaksā, pakalpojuma sniedzēji atbilstoši Civillikuma un savstarpēji slēgtajām vienošanām, ir tiesīgi tos pārtraukt. Secīgi valsts iestādei, kas visbiežāk ir būvvalde, ir tiesības arī izdot lēmumu, ar kuru tiek aizliegts lietot konkrētu īpašumu, jo tas nav izmantojams dzīvošanai sakarā ar, piemēram, dzeramā ūdens piegādes neesamību.

[3.2.] Īrija

Īrijas Ombudsmena birojs sniedza informāciju tikai par ūdensapgādes jomu, jo šo jomu Īrijas ombuds vērtēja līdz 2013.gadam. Atbildība par ūdenssaimniecības pakalpojumiem tika pārnesta no vietējām pašvaldībām uz iestādi ar nosaukumu “Īrijas ūdens”, kuras darbībā ombuds neiejaucas.

Saskaņā ar Ūdenssaimniecības likumu “Īrijas ūdenim ” ir tiesības samazināt vai pārtraukt ūdens padevi juridiskām personām, piemēram, uzņēmuma telpās, ja noteiktā laika periodā nav saņemta samaksa. Savukārt, ja šāda situācija rodas fiziskas personas mājoklī, “Īrijas ūdens” nav tiesīgs pārtraukt vai samazināt ūdens piegādi.

[3.3.] Montenegro

Cilvēktiesību un brīvību aizstāvis norādīja, ka Sabiedrisko pakalpojumu likums paredz, ka komunālie pakalpojumi ir jānodrošina, taču pie zināmiem apstākļiem minētos pakalpojumus var arī pārtraukt. Kā pārtraukšanas iemesli minēti parādsaistības, līgumu neizpilde, pakalpojuma neatbilstoša lietošana, patvaļīga lietošana bez kompetentās

iestādes atļaujas. Vienlaikus ir paredzēti atsevišķi aizsardzības pasākumi mazaizsargātiem lietotājiem.

Elektroenerģiju un gāzes padevi, neatkarīgi no parādu apjoma laika posmā no oktobra sākuma līdz aprīļa beigām, ir jānodrošina sociāli mazaizsargātām personām. Tāpat pakalpojumu nevar apturēt vai ierobežot piektdienā, sestdienā, svētdienā, oficiālā valsts brīvdienā vai dienu pirms šādas brīvdienas.

[3.4.] Krievija

Tverskas apgabala cilvēktiesību pilnvarotais pārstāvis norādīja, ka Krievijas Federācijas likumdošana pieļauj samazināt vai pārtraukt pakalpojumu piegādi pakalpojuma parāda dēļ. Likumdošanā ir uzskaitīti atsevišķi gadījumi, kad pakalpojums tiek atslēgts ar un kad bez iepriekšējas brīdināšanas.

[3.5.] Somija

Somijas ombuds vērsa uzmanību, ka šie jautājumi tiek izskatīti tiesā un nav ombuda kompetencē.

Vienlaikus tika norādīts, ka elektroenerģijas padeve var tikt pārtraukta, ja lietotājs būtiski kavē maksājumus, vai kā citādi pārkāpj līguma noteikumus. Ja persona maksājumus nevar veikt objektīvu apstākļu dēļ – bezdarbs, smaga slimība, vai cits objektīvi nopietns iemesls, elektropadevi var atslēgt ne ātrāk kā divus mēnešus pēc tam, kad bija jāsamaksā rēķins.

Elektropadevi mājām, kuras tiek apsildītas ar elektrības palīdzību, nedrīkst atslēgt, ja ir maksas kavējums ziemas periodā (oktobris – aprīlis) un šāda māja vai tās daļa tiek izmantota pastāvīgai dzīvošanai.

Ūdenspadevi drīkst atslēgt būtisku līgumsaistību pārkāpšanas gadījumā un pie ļaunprātīgas nemaksāšanas. Ja lietotājam rodas finansiālas grūtības, piemēram, veselības vai bezdarba dēļ, ūdens padevi var atslēgt ne ātrāk kā 10 nedēļas kopš pirmā brīdinājuma par pakalpojuma atslēgšanu.

[3.6.] Rumānija

Rumānijā pakalpojuma pārtraukšana iespējama saskaņā ar vispārējo praksi par komunālajiem pakalpojumiem. Tomēr atsevišķs likums paredz nodrošināt sociālo pasākumu kopumu maznodrošinātām personām, maznodrošinātām ģimenēm, kā arī vientuļām personām ar maziem ienākumiem. Kopumā jāteic, ka pie attiecīgiem nosacījumiem, t.sk., par maksājumu neveikšanu, Rumānijā var atslēgt – ūdeni, kanalizāciju, siltumapgādi, kā arī pārtraukt nodrošināt atkritumu izvešanu.

Parādu piedziņa tiek veikta tiesas ceļā.

Tāpat arī Siltumapgādes piegādes likums paredz lietotāju pienākumu samaksāt par pakalpojumu un soda sankcijas tā neizpildes gadījumā.

[3.7.] Grieķija

Ombuda birojs norādīja, ka pakalpojumu piegādātājs ir tiesīgs pārtraukt pakalpojuma sniegšanu saskaņā ar noslēgtajiem līgumiem, piemēram, pie atkārtota maksas kavējuma vai atkārtota līguma pārkāpšanas. Vienlaikus tiek piemēroti aizsardzības pasākumi maznodrošinātiem klientiem – piemēram, elektroenerģijas padevē

sakarā ar kavētiem maksājumiem pakalpojuma sniedzējam ir jāņem vērā pakalpojuma pārtraukšanas laiks (no novembra līdz martam un vasaras periodā jūlijā - augustā pakalpojumu atslēgt nedrīkst).

Ūdens apgādes un kanalizācijas jomā – pakalpojumu Atēnās nodrošina divi uzņēmumi, taču pārējā valsts daļā to dara pašvaldību uzņēmumi. Ir tiesības pārtraukt ūdens padevi, ja tiek sasniegts konkrēts pašvaldību uzņēmumu noteiktais parādu limits.

Atkritumu apsaimniekošanu nodrošina Grieķijas vietējās pašvaldības. Pakalpojuma parāds nerada pakalpojuma pārtraukšanu, jo šis pakalpojums ir saistīts ar sabiedrības veselību. Parādu gadījumos pašvaldības caur valsts ieņēmumu iekasēšanas procedūrām var prasīt parāda nomaksu.

[3.8.] Bulgārija

Ūdens apgādi mājāsaimniecībās Bulgārijā var apturēt gan bez iepriekšējā paziņojuma ārkārtas situācijās, gan ar iepriekšēju paziņojumu, piemēram, nemaksāšanas gadījumos. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās ūdens padevi un kanalizāciju pārtraukt nedrīkst, ja pārtraukšana ietekmē citu lietotāju tiesības un intereses. Tāpat pakalpojuma pārtraukšana nedrīkst notikt brīvdienās.

Siltumapgādes jomā Enerģētikas likums nepieļauj individuālu atteikšanos no pakalpojuma. Tiesības pārtraukt siltuma padevi ir uz laiku, kas ir ne ilgāka par 48h, savukārt ar iepriekšēju brīdinājumu pārtraukums iespējams, piemēram, ja par siltumenerģiju nav maksāts divus mēnešus. Siltumenerģijas piegādātājiem pēc pakalpojuma pārtraukšanas ir tiesības nemaksātājiem demontēt radiatorus, taču tas reāli praksē netiek darīts, turklāt arī Bulgārijas ombudam nav ziņu par šādu rīcību.

Atkritumu apsaimniekošanā vietējās pašvaldības, ņemot vērā teritorijas apdzīvotību, var noteikt vietas, kur pakalpojums netiks nodrošināts. Spēkā esošie normatīvie akti neparedz pakalpojuma apturēšanu. Tātad pakalpojums tiek nodrošināts arī tad, ja par to nav samaksāts. Vienlaikus pakalpojuma piegādātājs var veikt parāda piedziņu par nesamaksāto summu.

[3.9.] Itālija

Šajā valstī praktiski visus komunālos pakalpojumus nodrošina privātais sektors. Likumdošana paredz pakalpojumu pārtraukšanu nemaksāšanas gadījumā, tomēr maznodrošinātām personām ir paredzēti īpaši noteikumi.

[3.10.] Igaunija

Tieslietu kanclers ir vērtējis jautājumu loku, kas skar centralizētās siltumapgādes atslēgšanu ziemas laikā daudzdzīvokļu namos. Elektroenerģijas likumā, Gāzes likumā un Siltumapgādes likumā ir ietverti nosacījumi, kas paredz tiesības atslēgt pakalpojumu, pamatojoties uz dažādiem nosacījumiem, bet pamatā tā iemesli ir parādi un līguma noteikumu neievērošana.

Savā pēdējā ziņojumā, kas saistīts ar centralizētās siltumapgādes pārtraukšanu, tieslietu kanclers ir norādījis, ka konkrētu normatīvo aktu punkti, kas pieļauj pakalpojumu pārtraukt pēc 90 dienām pēc brīdinājuma paziņojuma saņemšanas, paši par sevi nav pretrunā konstitūcijai.

Ja likums pakalpojuma sniedzējam uzliktu par pienākumu turpināt sniegt pakalpojumu, arī tad, ja par to netiek samaksāts, tas vai nu ievērojami celtu pakalpojuma tarifu vai arī ilgtermiņā izspiestu pakalpojuma sniedzējus no uzņēmējdarbības vides, jo

tiem būtu jāstrādā ar zaudējumiem. Garantējot pakalpojumu neatkarīgi no samaksas (maksā vai nemaksā), tiktu apdraudēta vispārējā patērētāju disciplīna maksāšanas jomā.

Siltumapgādē galvenā problēma rodama mājas komunikācijās, jo tā tiek sniegta mājai kopumā, kas ir viena funkcionējoša vienība, t.i., dzīvokļos nav autonomās apkures un tos no siltumapgādes atsevišķi atslēgt nevar. Ņemot vērā šo tehnisko realitāti, Igaunijas Augstākā tiesa lēmusi, - lai gan pakalpojuma sniedzējs var slēgt individuālos līgumus ar visiem dzīvokļu īpašniekiem, juridiski viņam nav pienākuma to darīt. Līgumi tiek slēgti starp pakalpojuma sniedzēju un dzīvokļu īpašnieku kooperatīviem, jo tiešajiem norēķiniem pie esošās situācijas nav jēgas, ņemot vērā, ka atslēgt siltumu atsevišķiem parādniekiem tehniski nav iespējams. Tādējādi vispārzināms fakts šādā gadījumā ir tas, ka ar nemaksātājiem jācinās kooperatīvam un ja mājai ir parāds, pakalpojums var tikt atslēgts mājai kopumā. Tas nozīmē, ka nemaksātāju kaimiņu dēļ cieš arī godprātīgie maksātāji. Situācija ir citādāka, piemēram, elektrības sadalē, kur katram dzīvoklim ir savas elektrības skaitītājs, kas tādējādi ļauj pakalpojumu atslēgt pa vienam.

Ziņojumā tieslietu kanclers norādīja arī uz vairākiem pasākumiem, ko dzīvokļu īpašnieki, to kooperatīvs un pašvaldība var darīt, lai novērstu pakalpojumu pārtraukšanu, vai, ja tas ir noticis – uzlabotu situāciju un to risinātu. Pašvaldībām šie instrumenti ir – sociālie pabalsti, konsultāciju sniegšana parādniekiem, pašvaldības sociālā dzīvokļa ierādīšana. Dzīvokļu īpašnieku biedrības var aktīvāk atgādināt par parādu nomaksu, galējā variantā vērsties tiesā parādu piedziņai. Vienlaikus arī norādīts, ka īpašuma piespiedu pārdošana parāda piedziņai nav efektīva metode. Valdībai ir jānodrošina tāds mehānisms, kas darbotos arī dzīvē, ne tikai uz papīra. Jo īpaši svarīgi tas ir gadījumos, kad pakalpojums tiek pārtraukts kaimiņu parādu dēļ.

[3.11.] Lietuva

Seimas ombuds norādīja, ka enerģētikas uzņēmumiem ir tiesības apturēt vai pārtraukt enerģijas piegādi tikai likumā noteiktos gadījumos un kārtībā. Tie parasti ir saistīti ar tīkla vai sistēmas atteci, remontdarbiem, ārkārtas situācijām vai klientu negodīgumu. Saskaņā ar likumu, līgumiem un noteikto procedūru – apkuri un karsto ūdeni var pārtraukt piegādāt, ja lietotājam ir parādi. Daudzstāvu dzīvojamās mājās var pārtraukt tikai karstā ūdens piegādi tam lietotājam, kuram ir parādi.

Siltumapgādes pārtraukšana ir iespēja pēc vienošanās ar lietotāju, izņemot, ja konstatēti iespējami avārijas draudi, kā arī, ja konstatēta patvaļīga siltumenerģijas izmantošana.

Elektroenerģijas padevi nevar ierobežot vai pārtraukt neaizsargātām personām (piemēram, nabadzīgiem ļaudīm), ja parāds nepārsniedz 3 pamata sociālo pabalstu apmēru.

Dzeramā ūdens piegāde normatīvā līmenī ir paredzēta kā nepārtraukta, taču arī parādsaistību gadījumā tā var tikt ierobežota. Daudzdzīvokļu namos dzeramā ūdens piegādes un kanalizācijas apsaimniekošana var tikt pārtraukta tikai tad, ja tas netraucē citiem daudzstāvu mājas iedzīvotājiem.

Atkritumus apsaimnieko pašvaldības un iedzīvotāji atbilstoši noslēgtajam līgumam maksā par atkritumu izvešanu. Arī gadījumos, ja par pakalpojumu veidojas parāds, tas netiek pārtraukts.

[3.12.] Apkopojot ārvalstu praksi, secināms, ka sabiedrisko pakalpojumu ierobežošanas vai atslēgšanas iespējamība ir pieļaujama. Atsevišķos gadījumos tiek

piemēroti labvēlīgāki nosacījumi, kas attiecas uz pakalpojuma atslēgšanas nepieļaujamību atsevišķos gada mēnešos un periodos, kā arī pievērsta pastiprināta uzmanība mazāk aizsargātām personām saņemtā pakalpojuma nomaksas termiņa pagarinājumam.

Kaimiņvalstu Igaunijas un Lietuvas prakse un sniegtie komentāri vistuvāk līdzinās Latvijas esošajai situācijai, t.sk., attiecībā uz problemātiku, kas skar parādniekus un godprātīgos maksātājus pakalpojumu nodrošināšanā daudzstāvu dzīvojamās mājās. Tā pamatā ir pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu ņēmēju savstarpējās attiecības un līgumsaistību pienācīga izpilde. Ja šie priekšnoteikumi tiek pārkāpti un tiek ietekmēta pakalpojuma sniedzēja ekonomiskā interese, pakalpojums var tikt atslēgts.

Tiesībsarga secinājumi

1. Mājoklī saņemtie pamatpakalpojumi ir sabiedriskie pakalpojumi. Atslēgt vai samazināt to sniegšanas apjomu var tikai attiecīgs sabiedriskā pakalpojuma sniedzējs, kā arī mājas pārvaldnieks, ja par to ir lēmuši mājas dzīvokļu īpašnieki parādnieku maksāšanas disciplīnas stimulēšanai, tādā veidā nosakot kopīpašumā esošās daļas lietošanas kārtību dzīvokļu īpašnieku starpā.

2. Vienlaikus pamatpakalpojumu atslēgšanu nevar pozicionēt kā galveno instrumentu cīņā ar parādniekiem.

3. Nav pieļaujams, ka pilnīga siltumenerģijas pārtraukšana iespējama jebkurā pakalpojuma lietošanas noteikumu pārkāpšanas gadījumā visā mājā kopumā. Piemēram, ja dzīvojamā mājā ir daži parādnieki, ar kuriem netiek risināts jautājums par parāda nomaksu. Šāds regulējums ierobežo godprātīgo maksātāju tiesības uz pakalpojuma saņemšanu un nav taisnīgs. Ir nepieciešama arī aktīvāka mājas pārvaldnieka iesaiste jau sākotnējā parādnieku problēmas apzināšanā.

4. Pamatpakalpojumu atslēgšanas mājoklī iespējamība pati par sevi neierobežo personas pamattiesības, jo tā pēc būtības izriet no līgumsaistību pienācīgas neizpildes vai ir neatļautas darbības sekas. Tomēr var diskutēt par normatīvā regulējuma pilnveidi atsevišķās jomās.

5. Ja likums pakalpojuma sniedzējam uzliktu par pienākumu turpināt sniegt pakalpojumu arī gadījumos, kad par to netiek maksāts, tas vai nu ievērojami celtu pakalpojuma tarifu, līdz ar ko ietekmētu godprātīgo pakalpojumu lietotāju intereses, vai arī ilgtermiņā izspiestu pakalpojuma sniedzējus no uzņēmējdarbības vides, jo tiem būtu jāstrādā ar zaudējumiem. Pie šādiem apstākļiem secināms, ka, garantējot pakalpojumu neatkarīgi no tā apmaksas, tiktu apdraudēta vispārējā patērētāju disciplīna, kas grautu pakalpojumu sniedzēju un pakalpojumu lietotāju savstarpējās attiecības.

Tiesībsarga rekomendācijas

1. Tā kā Pasaules Veselības Organizācijas noteiktais minimālais ūdens apjoms 25 litri uz personu diennaktī tiek nodrošināts tikai Ūdenssaimniecības pakalpojumu likuma 9. panta otrās daļas 2.punktā minētajos gadījumos¹¹, tiesībsarga ieskatā, minimālā

¹¹ Ūdenssaimniecības pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs bez iepriekšēja brīdinājuma uz laiku samazināt vai pārtraukt ūdens piegādi un notekūdeņu novadīšanu atsevišķiem pakalpojumu lietotājiem, ja ir pārtraukta elektroenerģijas piegāde ūdenssaimniecības būvēm vai no centralizētās ūdensapgādes sistēmas ir palielināta ūdens piegāde ugunsgrēka vietai, kā arī dabas katastrofu vai avāriju laikā.

aukstā ūdens norma sanitārajām vajadzībām ir jānodrošina jebkuros apstākļos, arī tad, ja pakalpojuma lietotājs par to laikus nav veicis norēķinu.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas izveidotajā darba grupā konkrētās tiesību normas izslēgšanas pamatojums¹² nav vērtējams kā samērīgs un nesasniedz mērķi. Līdz ar to ir izvērtējams pārskatīt MK Noteikumu Nr.174 3.sadaļu.

2. Normatīvajos aktos noteiktais laika posms, kurā pakalpojuma sniedzējs brīdina par pakalpojuma pārtraukšanu vai samazināšanu (piemēram, 3, 10 vai 30 dienas), nav vērtējams kā samērīgs, jo gadījumā, ja persona ir vērsusies pašvaldības sociālajā dienestā pēc atbalsta, ir skaidrs, ka administratīvās procedūras aizņem vairāk par 30 dienām, kas var novest pie situācijas, kad personai tiek pārtraukts pamatpakalpojums pirms tā ir saņēmusi atbildi no pašvaldības par iespējamu pabalsta izmaksu. Tādējādi ir rekomendējams šo termiņu pagarināt.

3. Ņemot vērā ārvalstu labo praksi, ir jāizvērtē iespēja sociāli mazaizsargātām personu grupām, piemēram, ģimenēm ar maziem bērniem, personām ar invaliditāti, ilgstošajiem bezdarbniekiem noteikt labvēlīgākus noteikumus pamatpakalpojumu atslēgšanas procedūrā, vai jārod iespēja pagarināt pakalpojuma apmaksas termiņu.

Tiesībsargs

J.Jansons

¹² Ūdenssaimniecības uzņēmumi ir spiesti radušos zaudējumus kompensēt, samazinot ieguldījumus ūdenssaimniecības infrastruktūras atjaunošanā un paplašināšanā, tādējādi mazinot iespēju uzlabot sniegto pakalpojumu kvalitāti un pieejamību godprātīgiem pakalpojumu lietotājiem